

LBRIS

We know
books

Editat de **Neverland SRL**.

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin **Editurii Neverland**.

Copyright © 2024, **Editura Neverland**.

! Nicio parte (fragment sau componentă grafică) din această lucrare nu poate fi reprodusă fără acordul scris al Editurii Neverland.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BOERESCU, DAN-SILVIU

Constantin Tănase, lumea ca spectacol... de revistă
/ Dan-Silviu Boerescu. - București : Neverland, 2024

Conține bibliografie
ISBN 978-606-9602-73-7

792

929

Design copertă: Aurelian Leahu

Tehnoredactare: Gabriela Anghel

Corectură: Eugenia Oprea

Redacție:

tel.: 0790 557 986

e-mail:

editura@neverland.ro

Editura Neverland

Librăria UJmag:

tel.: 0733.673.555; 021.312.22.21

e-mail: comenzi@ujmag.ro

ujmag.ro

Ujmag.ro

DAN-SILVIU BOERESCU

CONSTANTIN TĂNASE, LUMEA CA SPECTACOL... DE REVISTĂ

Mituri urbane controversate, însoțite de
consemnări din presă și din alte surse legate
de poveștile personajului unic al satirei politice
și al teatrului românesc

SUMAR

„Era rău cu was ist das,/ Dar mai rău cu davai ceas...“ – triumful carierei lui Năsăilă și misterul unei morți (anunțate?).....	7
Poveștile de la „Cărăbuș“, un templu al revistei interbelice	38
De ce Maria Tănase nu a vrut să fie „Mary Athanasiu“	123
O plimbare a lui Josephine Baker pe Calea Victoriei, într-o șaretă trasă de un struț... și o întâlnire cu Charlie Chaplin la Paris.....	135
Caragiu + Tănase = Caratase? Un actor, doi actori și mai mulți sălbatici.....	142
Reîntoarcerea la matca umorului prin Teatrul „Constantin Tănase“	153
Elogiul omului simplu plin de umor care supraviețuiește vremurilor răsând	189
Bibliografia ca pamflet politic.....	195

„Era rău cu was ist das,/ Dar mai rău cu davai ceas...” – triumful carierei lui Năsăilă și misterul unei morți (anunțate?)

Constantin Tănase, întemeietorul revistei românești moderne, visa încă din adolescență să aibă propriul său teatru. Dar, înainte de asta, a jucat mai multe roluri inedite pe scena teatrului vieții. El s-a născut la Vaslui, în miezul verii anului 1880, pe Strada Hușului, într-o casă țărănească, cu prispă de lut, și într-o familie modestă, de oameni fără știință de carte. Tatăl, Ion, era un fel de laborant la singura farmacie din centru (a unui anume Ortenski), după ce o vreme lucrase ca servitor, iar mama, Elena, era o femeie simplă, care se îngrijea de casă. Dacă tatăl lui știa să-și iscălească numele, mama era dintre cei care, pe atunci, semnau prin „punere de deget“, potrivit biografiilor viitorului actor.

Se spune că în cartierul vasluian unde s-a născut pe 5 iulie 1880, înainte ca Elena să-i dea viață, babele de prin vecini ar fi prezis că vor fi gemeni după cât de țuguiață era burta mamei.

Poveștile despre cum arăta copilăria sa amintesc, mai întâi, de viața idilică a lui Nică în Humuleștii lui Ion Creangă: împreună cu gașca de prieteni întindea toată ulița și toate maidanele, vara înota în apa Vasluiețului și prindea cu mâna pești și raci, iar iarna se dădea pe gheață, cu o singură patină, pe care o confecționase chiar el. A căpătat de mic o poreclă care-l supăra, „Năsăilă“, fiind o aluzie la nasul lui lung. Peste ani însă, această trăsătură se va dovedi cel mai bun atu al său. Și va veni rândul său să râdă pe sub nas. (www.adevarul.ro)

Tatăl său era o fire chibzuită, serioasă, sobră. În schimb, mama, Elena, fiind mai veselă și înzestrată cu simț muzical, i-a fredonat numeroase cântece și romante încă din copilărie. Constantin, băiatul „tătuții“ și al „mămuții“, singur la părinți, era mult mai alintat decât copiii din vecini.

UBRIS | We know

Băiatului i s-a recunoscut în scurt timp un statut de șef și acest lucru se datora fie priceperii la felurite năzbătii, fie iuțelii de mână, micile furtișaguri nefiindu-i străine. Fiind și ceva mai dezvoltat decât congenerii săi, Costică, cu droaia de supuși după el, „întindea toată ulița și toate maidanele“, după cum atestă biografii săi. În timp ce tata își vedea de serviciu, iar mama de gospodărie, pentru că era casnică, copilul cutreiera orașul. Pleca în haiducie la Bulbonica sau în alte cartiere mai îndepărtate, de unde de multe ori venea „plâns și hărtănit“, căci socoteala de acasă nu se potrivea întotdeauna cu cea din târg, unde erau destui alți băieți bine dezvoltați și agresivi atunci când li se încălcau teritoriile. Alteori făcea salturi acrobatice în apa Vasluietului. „Vara înota la ghiol cu băieții și trecea cu ei apa, legat de coada cailor sau prindea chișcari din nămolul de la fundul apei.“ La vârsta de șapte ani a fost dat la școală. Încă de la început s-a dovedit mai bun la dexterități – muzică și sport. Cu celelalte obiecte nu prea se înțelegea, mai ales aritmetica nu îi era deloc pe plac. Drept care în clasa a doua a zăbovit doi ani, în primul fiind lăsat repetent.

Poreclit „Năsăilă“ din motive evidente, a găsit rapid leac pentru cei care își mai băteau joc de el. Fiind mai voinic decât copiii de seama lui, mai scăpa câte un pumn, doi, după câte o ureche, așa încât lucrurile re-intrau pe făgașul lor firesc. De altfel, în familia sa mai toți erau vânjoși, bunăoară unchii săi din partea bunicului fiind la fel de înalți și falnici. Se juca cu ceilalți copii „de-a-ntoarselea cu banii“, de-a „mingea-n bortă“, până într-o zi când s-au trezit făcând teatru așa cum au văzut că fac artiștii la Grădina Iacob. Însoțit de ceilalți, Costică nu rata reprezentațiile din orașul său natal. Vaslui. Odată a căzut în urzici din vârful unui pom în care se urcase și s-a dus acasă bășicat tot. „N-ai fi plecat *di la tiatru*, drace, să vii acasă nici de ți-ar fi plesnit ochiul, Doamne ferește!“, i-ar fi spus mama sa în acea seară.

Primele întâlniri cu teatrul le-a avut, așadar, de băiețandru, „pentru că de câte ori veneau trupele de teatru în Vaslui, căutam prin toate mijloacele posibile să trag eu cortina“. Tot în copilărie, „în beciul lui Ion

Tănase“ se jucau piese în toată regula sub conducerea sa, cu decoruri improvizate și replici aproximative spuse din memorie, dar cu „spectatori“ aleși pe sprânceană dintre plozii vecinilor.

În plus, „de câte ori veneau trupe de teatru în Vaslui, căutam prin toate mijloacele posibile să trag eu cortina, aceasta fiind pe vremea aceea cea mai mare fericire pentru mine; profitam de faptul că înainte de spectacol fanfara militară cânta – pentru reclama spectacolului – vreo câteva marșuri în fața intrării, și când muzica termina, puneam și eu mâna pe contrabas, mă băgam printre soldați și așa ajungeam pe scenă lângă funia cortinei“, povestea Constantin Tănase într-un interviu pentru revista *Rampa*, în 1932.

A început să adune copiii în pivniță, unde cu niște cearșafuri luate de acasă și velințe, se reprezentau fragmente din piesele văzute în oraș. Prima a fost *Meșterul Manole*, iar intrarea se făcea pe nasturi: un „bumb“, doi „bumbi“, trei „bumbi“, cinci „bumbi“. În timp exigențele artistice și, totodată, „biletele“ de intrare s-au scumpit, ajungând până la zece sau, chiar, cincisprezece bani! Teatrul de acest gen a continuat mult timp și, uneori, în condiții ceva mai grele, dar, cum-necum, micul Tănase – destul de măricel pentru vârsta lui! – ajunsese să fie cineva în oraș. Odată, el și prietenii lui au jucat într-un coteț de găini *Conu Leonida față cu reacțiunea*, dar atât actorii, cât și spectatorii s-au umplut de păduchi de la păsăretul de curte.

Se spune că, la debutul său neconvențional, actorul-copil își improviza mustăți luând lână din fuiorul mamei. De fapt, totul se improviza și ieșea din tiparele obișnuite. De Crăciun, bunăoară, băietanii mergeau cu Steaua, sau „cu haiducii“. Iar totul devenea o mică reprezentație inedită, o scurtă piesă de teatru, în care juca și ostică al lui Tănase, evident asumându-și partitura principală, pe care o scotea un pic din tiparele tradiționale, adăugându-i felurite efecte „scenice“. Interpretând inovativ astfel de roluri, el a ajuns destul de cunoscut în mahala și dincolo de hotarele ei. Așa că nu a mai fost decât un pas până când, ajungând un pic mai măricel, a căpătat un rol mic, dar „adevărat“ într-o piesă a unei trupe

teatrale evreiești aflată în trecere prin târgul Vasluiului. Într-o vară, s-a nimerit să ajungă aici trupa lui Mordechai Segalescu, care juca în idiș, iar Tănase cunoștea cât de cât limba, fiindcă, la fel ca în toate orașelele și târgurile moldovenești ale epocii, existau mulți vecini evrei, cu ai căror copii și el se jucase. Aspirantul la luminile rampei – deocamdată doar la stadiul de felinar sau lampă cu gaz – asista fascinat la repetiții și, atunci când s-a întâmplat ca, din cine știe ce pricini, s-a întâmplat să lipsească unul dintre actori, el, fiind mai bine dezvoltat trupește, a putut juca, cu fastuoase mustăți de recuzită aplicate, rolul unui birtaș. Dar „rostul cel mai important al lui Tănase în această piesă era, de fapt, tragerea cortinei. Furat de perspectivele pe care doamna Mărculescu, artista, le lăsa ghicite atunci când se dezbrăca“, cu imaginația ușor și precoce înflăcărată, Tănase mai uita de sarcina de o covârșitoare importanță ce-i fusese încredințată, „dar vasluienii nu protestau când la mijlocul actului se lăsa, dintr-odată, cortina doar până la jumătate din mărimea ei“... Balerinele cu forme perfecte de mai târziu de la „Cărăbuș“ nu și-ar fi închipuit niciodată ce predecesoare voluptuoasă au avut la Vaslui, *ici aux autres portes de l'Orient, où tout est pris à la légère...*

Marele actor își amintea mai târziu, în fața primului său biograf, Nicolae Carandino, că în acea perioadă a venit și vremea liceului, iar atunci i s-a întâmpărit pe veci în memorie o scenă petrecută când cuplul de prinți moștenitori Ferdinand și Maria au luat parte la exercițiile militare ale trupelor masate în zonă. Frumusețea uluitoare a prințesei englezoaice trecând călare pe un cal alb a lăsat o urmă teribil de seducătoare. Cât despre studii, nu a fost un elev prea strălucit Tănase. Lua zece la muzică, religie sau gimnastică și adesea câte un trei la celelalte materii. De pildă, nu i-a plăcut deloc limba germană. Dar, ca să treacă la limita corijenței de examinare, recurgea la fel de fel de tertipuri. Ba chiar le folosea și în altfel de împrejurări: s-a întâmplat că, odată, a mers cu un coleg la un bragagiu și a spus că-i va face cinste. După ce acesta a consumat populara băutură aromată, turcul care servea luându-se cu alte treburi și nefiind atent, Tănase, care anunțase că plătește el consumația, a profitat de

ocazie și a șters-o șmecherește. Constatând paguba, bragagiul l-a reclamat, iar elevul poznaș a fost sever admonestat de direcțiunea scolii. El a fost recunoscut imediat pentru că a fost descris explicit de către negustor prin cuvintele: „Este unul cu nasul mare!“

Tănase s-a dovedit foarte talentat la gimnastică. Când venea profesorul Negruzzi de la Iași cu trupa lui de gimnaști, sărea și „Năsăilă“, folosind o trambulină, peste doisprezece soldați cu baioneta montată la armă, de rămâneau toți cu gura căscată. A rămas însă corijent la fizică în clasa a IV-a de gimnaziu (clasa a VIII-a de acum) și profesorul nu voia să-i mai elibereze diploma, dar cu stăruințe, cu ceva cunoștințe în plus și, foarte probabil, cu micul plocon de rigoare, a fost trecut clasa, în cele din urmă. Însă chiar de pe atunci au ieșit în evidență unele trăsături de caracter ale sale. Dezinhibatul Tănase de pe scenele mai mult sau mai puțin improvizate era, în fapt, în viața de zi cu zi un adolescent timid, fiind complexat din cauza urâteniei fizice. Remarca până și la prietenii lui cei mai apropiați reacția instinctivă, involuntară, de respingere. A suferit enorm din acest motiv. De multe ori, îl durea efectul implacabil de amuzament spontan pe care îl provoca până și prin simpla lui apariție, când într-o încăpere intra mai întâi nasul lui și abia apoi restul personajului.

După ce a absolvit cele patru clase de liceu, a plecat la Iași să se înscrie la școala militară, care i-ar fi putut asigura un rost în viață, dar a fost respins tocmai la examenul fizic unde era cel mai bine pregătit, în favoarea unui concurent al cărui tata era militar de carieră. Dezamăgit, ca să-și înecă amarul, nu s-a dus la vreo crâșmă, ci a mers într-un loc rău famat, cunoscut ca La Patru Stâlpi, unde mișunau femeile ușoare. Putea să se integreze în lumea interlopă a Ieșilor, în care dotările sale fizice ar fi fost bine apreciate, însă ambiția nu i-a dat pace, așa că a plecat acasă și, mai târziu, s-a făcut învățător împreună cu prietenul său Ion Adam. (<https://jurnalul.ro>)

Mai apoi, la vârsta de nouăsprezece ani, fără știrea părinților, junele Tănase își ia lumea-n cap, la propriu, fuge de acasă și se înscrie voluntar

într-un regiment de cale ferată. Face impresie bună și e înaintat rapid la gradul de sergent – Regimentul 11 Căi Ferate. Face spectacole pentru Crucea Roșie și cântă la Biserica Popa Tatu, în cor. Peste tot, lumea se îndrăgostește de energia și optimismul său.

Deși la Cursești, unde a primit primul post de învățător, s-a simțit un pic stingher printre oamenii care îl priveau bănuitor, remarcându-i-se calitățile de iscusit declamator, la o nuntă din sat i s-a propus chiar să fie „vestitor“, adică un fel de maestru de ceremonii. Lucrurile mergeau de minune, s-a încins o horă mare, iar Tănase, deja un tânăr bărbat cu sângele clocotind, teribil de înfierbântat, s-a apucat să joace, pe rând, toate fetele, cu care flirta fără rețineri. Însă acest lucru i-a adus mari neplăceri, fiindcă, astfel, el călcase legile nescrise ale locului și exasperase tinerii plugari locali, loviți în orgoliul lor de mici Don Juani rurali. Lucrurile au degenerat. S-a încins, la un moment dat, și o bătaie în toată regula, din care Tănase s-a ales cu câteva lovituri de bătă în cap. Iar după acest incident s-a văzut nevoit să părăsească intempestiv localitatea.

În timp ce Costică era plecat ca învățător, mama sa a născut-o pe sora lui Maria, o consolare târzielnică pentru părinții care rămăseseră singuri în căsuța cu prispă dintr-o mahala a Vasluiului. Întors totuși de nevoie acasă, Tănase a început să dea reprezentații de gimnastică, la care colaborau și câțiva prieteni ai lui. Adăugase la spectacol și o parte comică, pe care o interpreta personal, o repriză de stand-up comedy avant la lettre. Frații Bălășeu erau și ei foarte pricepuți în evoluțiile lor la trapez și bară fixă. Rămas însă odată cu marginile pantalonilor de clown încurcate pe aparate, Tănase a căzut dezastruos și și-a rupt un dinte din față. Între timp, tot cu ajutorul lui Ion Adam, se mutase ca învățător într-un alt sătuc moldav, la Hârșoveni, dar era faimoasă deja și trupa de clownerie și gimnastică a insolitului cadru didactic. La una dintre reprezentațiile date la Vaslui, s-a nimerit și tatăl său ca spectator. Numai că aplauzele din public l-au întristat nespun pe acesta, neînțelegându-le în vreun fel rostul, așa că i-a spus acasă fiului: „Nu vezi că te-ai făcut de râsul lumii!?! Să ajungi tu *actor!*“

De ajuns, a ajuns însă în altă parte. La București, *actorul* amator de la Vaslui a trecut țațoș poarta Regimentului 1 de Geniu, după ce se oferise voluntar în armată. Credea că a dat lovitura și a scăpat de sărăcie. Și de foame, căci se zvonea că la cantina regimentului se mânca bine de tot. Paradisul era aproape? Da și nu. Însuși actorul povestea că, militar fiind, s-a arătat prea puțin dispus să respecte disciplina cazonă, așa că s-a ales numaidecât cu destule perechi de palme. În amintirile sale, arăta totuși că, odată cu viața grea de cazarmă, și-a început și adevărata carieră artistică și că, aici, el a organizat primul teatru ostășesc. Deși încadrat inițial ca simplu soldat, Tănase, grație studiilor pe care le avea și faptului că fusese, chiar dacă pentru o perioadă scurtă, învățător, a fost numit profesor de „particulare“ la școala de caporali și de sergenți, unde le preda noțiuni de istorie, religie și geografie tocmai celor care îl șmotruiau fără milă la instrucție. Pe atunci, cei care începeau să îl îndrăgească îi spuneau „Tănăsică omul lui Dumnezeu“. Tănase era simplu, comunicativ și se înțelegea de minune cu aproape toată lumea.

Soldatul-profesor-actor-amator a ajuns, până la urmă, plutonier. Odată cu avansarea în grad, a reușit să organizeze și o mică activitate teatrală în unitatea militară, inițiativă fără precedent în istoria unității. A înjghebat un fel de teatru din foi de cort în curtea cazarmii, în care se dădeau reprezentații sâmbăta după-amiază, mici spectacole pentru care „băieții subțiri“ din regiment își dădeau concursul după puterile lor. Ca o recunoaștere a performanțelor actricești realizate, „mai târziu, trupa, câștigându-și galoanele artistice în curtea regimentului, a obținut dreptul de a juca în sala de mese“.

Se organizau, în paralel, și coruri militare, care mergeau să se producă la unele instituții oficiale binevoitoare și dornice de melos. Dar, cu o astfel de ocazie, de un Crăciun, Tănase a ajuns cu ciracii săi și prin alte părți, așa că a avut probleme serioase la unitate atunci când s-a aflat de „derapaj“. Pedepsa primită a fost una exemplară, au luat cu toții câte zece zile de arest. Tănase, unul dintre șefii de cor, a fost suspendat din grad vreme de șase luni. În acea perioadă, afectat de deznodământul

escăpadei, plângea tot timpul și era bântuit de cele mai negre gânduri. Însă, încă bucurându-se de simpatia unora dintre ofițeri, pe care poantele lui îi distrau, a ieșit cu bine și din acest necaz. În timpul serviciului activ, Tănase a fost recomandat dirijorului corului de la Biserica Popa Tatu, pentru că avea o voce frumoasă de bariton. Aici, era plătit cu 12 lei pe lună.

Vara, regimentul pleca prin țară pentru lucrări de geniu specifice. Cu această ocazie, se organizau și serbări, prilej cu care Tănase a încercat o primă montare serioasă a unei piese de teatru. Evident, o comedie. Piesa se intitula *Ofițerul și ordonanța*, iar Tănase juca rolul locotenentului. Decorurile se străduiau să semene cât mai bine fotografiilor agățate pe pereții din cazarmă. Publicul a fost, realmente, entuziasmat. Dar deja pe Tănase îl năpădiseră alte idei. La trei ani de la înrolare, a părăsit regimentul. Se gândea să se angajeze în domeniul căilor ferate, așa cum îi propunea tatăl său, care și-l dorea telegrafist. Însă soarta i-a rezervat cu totul altceva.

Renunță apoi la serviciul militar și se înscrie la Conservator, în 1902, unde va fi admis la secțiunea Comedie, după ce a năucit efectiv comisia cu recitarea unei fabule cu care a avut un succes grandios: *Naiul, cobza și vioara*. Din douăzeci de concurenți, doar doi au reușit: Ion Manolescu la secțiunea dramă și Constantin Tănase la cea de comedie.

În timpul studiilor la Conservator, va juca în *O noapte furtunoasă* de I.L. Caragiale, pe Jupân Dumitrache, chiar pe scena Teatrului Național. O va duce însă tot mai greu cu banii, așa că, în paralel cu orele la Conservator, este și corist la Biserica Popa Tatu, figurant la Teatrul Național și se reangajează la cazarma regimentului, de unde a plecat cu serviciul militar satisfăcut. Se împrietenește cu actorul Cazimir Belcot și teatrul îi intră în sânge, fiind foarte marcat și influențat de acest histrion cu totul aparte.

Cazimir Belcot (14 aprilie 1885, Ploiești – 19 mai 1917, București) a fost unul dintre cei mai străluciți elevi ai lui Constantin Nottara, devenind și societar al Teatrului Național din București. Era fiul lui Mihail

Belcot, un polonez originar din Lemberg, Saar, armurier șef al Regimentului 7 Prahova, și al Iosefinei Belcot, născută Țoeler. Cazimir (*Casimir* în acte) a învățat la Școala de băieți nr. 1 din Ploiești (1891–1895) și la Liceul „Sf. Petru și Pavel” din orașul natal (1895–1902), înscriindu-se apoi la Facultatea de Drept din București (septembrie 1902). În timpul facultății, ca să poată trăi, a fost nevoit să-și ia în paralel și o slujbă la Poșta Centrală. În anul 1903, compozitorul ploieștean Ioan Cristu Danielescu va compune muzica pentru opereta într-un act *Ursul*, pe un libret de Cazimir Belcot. Acesta avea să fie, de altfel, și debutul viitorului mare actor în lumea scenei. În același an, 1903, încurajat de succesul obținut cu opereta al cărei libret îl compusese, va abandona studiile Facultății de Drept și se va înscrie la Conservatorul de muzică și artă dramatică din București, la clasa profesorului C.I. Nottara, unde va fi coleg cu viitoare nume mari al teatrului românesc: George Ciprian, Mișu Fotino Senior (tatăl actorului cu același nume), Ion Manolescu, Florica Cocea, Maria Filotti etc. În aceeași perioadă, pentru a-și desăvârși arta teatrală, va lua și lecții de actorie de la Petre Liciu. Va debuta în vara anului 1904, alături de Aristide Demetriade, Ion Brezeanu, Ion Niculescu, Alexandrina Alexandrescu-Duduia, Maria Ciucurescu și alții, jucând în Ansamblul Teatrului Național la Grădina „Rașca”. În același an, va prezenta, alături de Ion Manolescu și Constantin Tănase, în sala „Riegler” din Sinaia, două piese de Caragiale, chiar în prezența autorului. La 21 august 1905, va termina de tradus monologul *Colivia* și o piesă de teatru, scriind, de asemenea, cupletul *Viața de student*. Toamna anului 1905 îl va găsi interpretând rolul lui Chimiță Giugiuc din comedia bufă „cu cântece” *Doctorul damelor*, localizare de George Ranetti, prezentată de Trupa de Comedii și Operete „Nicu Poenaru”. În același an, împreună cu C.I. Nottara, Ion Manolescu și Constantin Tănase, va juca în piesa *Marchizul de Priola* de H. Lavedan. Primăvara anului 1906 (lunile martie – aprilie) îl va prinde într-un turneu prin țară, alături de Petre Liciu, din care mai făceau parte Constantin Tănase, Maria Fărcășanu, Jeni Ricoboni, Francesca Rozan, Ion Manolescu, Maria Simionescu, Veve